

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**РОЗСЛІДУВАННЯ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ
ЗАХИСНИКА ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ**

Методичні рекомендації

Київ – 2025

Авторський колектив:

Тичина Д. М., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник (НАВС); **Антощук А. О.**, кандидат юридичних наук, доцент (НАВС); **Русанівська Д. Д.**, доктор філософії (НАВС); **Борець Т. О.**, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (НАВС)

Рецензенти:

Удалова Л. Д. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки, директор навчально-наукового інституту післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ;

Пилипенко Д. О. – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 19 червня 2025 року (протокол № 6)

Розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи [Текст]: метод. реком. / Д. М. Тичина, А. О. Антощук, Д. Д. Русанівська, Т. О. Борець, та ін.. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. 39 с.

У методичних рекомендаціях на підставі узагальнення практики діяльності правоохоронних органів розроблені основи криміналістичної методики розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, що містять криміналістичну характеристику кримінального проступку, передбаченого ст. 397 КК України, а також практичні рекомендації щодо організації розслідування, проведення окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань в умовах спрощеної процесуальної процедури проведення досудового розслідування у формі дізнання як засобу оптимізації навантаження на органи досудового розслідування Національної поліції України.

Видання призначене для працівників правоохоронних органів, а також курсантів і слухачів, науково-педагогічного складу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

УДК 343.985:343.36

© Національна академія внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Криміналістична характеристика втручання в діяльність захисника чи представника особи.....	7
2. Організація розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи.....	13
3. Проведення окремих слідчих (розшукових) дій та застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи.....	26
3.1. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження дії під час досудового розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи	26
3.2. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи.....	28
3.3. Використання спеціальних знань при розслідуванні втручання в діяльність захисника чи представника особи	35
Список використаних і рекомендованих джерел.....	37

Вступ

У ст. 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю, а їх утвердження та забезпечення є головним обов'язком держави. Таким чином, на державу покладено обов'язок не тільки визнавати, а й гарантувати та забезпечувати дотримання прав людини і громадянина, сприяти у їх реалізації.

За таким вихідним конституційним положенням, одним із суб'єктів забезпечення належного та ефективного функціонування механізму захисту прав особи виступає система адвокатури. З метою встановлення верховенства права, сприяння забезпеченню доступу до правосуддя та правової допомоги, дотримання прав людини, створення змагальної системи судочинства адвокати мають мати належні умови для вільного та повного виконання обов'язків передбачених Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України та законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (2012 р.).

Окрім цього, відповідно до ст. 6 Європейської конвенції з прав людини кожна людина має право захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника на власний вибір або, якщо вона не має коштів для оплати правової допомоги захисника, одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя. Держава має створювати належні умови для діяльності адвокатури, дотримання гарантій адвокатської діяльності і професійної таємниці та убезпечення від вчинення у будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги.

Водночас, попри досить прогресивні нормативно-правові постулати у сфері захисту інституту адвокатури, почастишали випадки, коли такі гарантії не дотримуються, а в умовах воєнного стану виконання своїх функцій адвокатами суттєво ускладнюються, зокрема й через незаконність дій щодо них, у тому числі з боку органів кримінальної юстиції. Так, відповідно до статистичної інформації Офісу Генерального прокурора, кількість облікованих кримінальних правопорушень проти правосуддя та, зокрема, правопорушень, передбачених ст. 397 Кримінальним кодексом (КК) України, становила: у 2017 році було обліковано 1443 кримінальні правопорушення проти правосуддя, із них втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397 КК України) – 47; у 2018 році – 278 (7), у 2019 році – 21 (0); у 2020 році – 6747

(69); у 2021 році – 5744 (37); у 2022 році – 2970 (15), у 2023 р – 5308 (77); у 2024 р. – 7369 (87) та за чотири місяці 2025 р. – 4011 (48). Зростання обліку кримінальних правопорушень, передбачених ст. 397 КК України, з 2020 року обумовлений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (2018 р.).

При цьому питома вага кримінальних правопорушень, передбачених ст. 397 КК України, серед усіх облікованих кримінальних правопорушень проти правосуддя становила: 2017 року – 3,3%, 2018-го – 2,5%, 2019-го – 0%, 2020-го – 1%, 2021-го – 0,6%, 2023-го – 0,6%, 2024 року – 1,8%, 2025 року – 1,2%. Загалом, питома вага цих кримінальних правопорушень із загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень проти правосуддя за період від початку 2017 року по чотири місяці 2025 року становить 10,4%. Водночас із обвинувальним актом до суду не було направлено жодного кримінального провадження¹.

Зростання обліку кримінальних правопорушень, передбачених статтею 397 Кримінального кодексу України може бути обумовлено кількома ключовими факторами, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. До таких слід віднести:

1. Посилення уваги до прав захисників. У зв'язку з європейською інтеграцією України зростає повага до процесуальних прав сторін, зокрема права на захист. Адвокатура стає більш активною у фіксації й оскарженні випадків перешкоджання їхній професійній діяльності.

2. Зміна правозастосовної практики. Працівники правоохоронних органів та прокурорський корпус почали частіше реєструвати такі правопорушення, ніж раніше, коли часто не реагували на скарги адвокатів. Це могло бути результатом інституційного тиску, рішень Вищої ради правосуддя, судової практики або рекомендацій міжнародних партнерів, а також, можливо і матеріали попередніх досліджень вказаної проблематики.

3. Збільшення кількості звернень від адвокатів. Рада адвокатів України активно працює над захистом професійних прав адвокатів, що призводить до

¹ Звіт Офісу Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2017–2023 рр. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

більшої кількості заяв про втручання. Розширення поінформованості адвокатів про механізми захисту своїх прав.

Загалом, зростання кількості кримінальних правопорушень за ст. 397 КК України швидше за все пов'язане не стільки з реальним збільшенням випадків втручання, скільки з покращенням обліку, підвищенням правової культури та активністю самих адвокатів у захисті своїх прав.

Як впливає з наведених даних, відсоток кримінальних правопорушень, які становлять питому вагу, є доволі низьким, що свідчить про наявність різного роду ускладнень: із реєстрацією повідомлень про вчинення вказаних кримінальних правопорушень; здійсненням розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи; неналежним методичним забезпеченням.

Саме тому, в умовах сьогодення, слідчими недооцінюється складність розслідування в умовах очевидності, що зумовило нагальну потребу в детальному дослідженні кримінальних правопорушень, що посягають на законну діяльність захисників чи представників особи, й розробці методики розслідування з урахуванням особливостей кримінального судочинства в умовах воєнного стану.

1. Криміналістична характеристика втручання в діяльність захисника чи представника особи

Криміналістична характеристика є сукупністю відомостей про кримінальне правопорушення і при правильному її застосуванні дає відповідь на питання механізму його вчинення. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи та наявних думок вчених щодо структури криміналістичної характеристики, дозволяє зробити висновок, проте що до елементів криміналістичної характеристики втручання в діяльність захисника чи представника особи варто віднести: особу потерпілого; способи вчинення; обстановку вчинення; слідову картину; особу правопорушника.

Особа потерпілого. Суб'єктами, які відповідно до закону здійснюють правомірну діяльність із надання правової допомоги, можуть бути тільки визначені в диспозиції ст. 397 КК захисник і представник особи.

Потерпілими від кримінального правопорушення передбаченого ст. 397 КК України можуть бути

захисник;

представник особи;

законний представник, які здійснюють правомірну діяльність, пов'язану з наданням правової допомоги, а саме:

надання правових послуг (правова інформація, консультації і роз'яснення з правових питань;

складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;

здійснення представництва інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування;

забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні її доступу до вторинної правової допомоги та медіації), спрямованих на забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення й така допомога потерпає від незаконних посягань у вигляді вчинення в будь-якій формі перешкод у здійсненні цієї діяльності або порушення встановлених законом гарантій цієї діяльності та професійної таємниці.

Зміст організаційно-правового статусу адвоката становлять повноваження, які дозволяють йому брати участь у кримінальному провадженні. У ст. 45 КПК України передбачено, що захисником може бути тільки адвокат, відомості про якого внесені до Єдиного реєстру адвокатів України.

Документами, які підтверджують право (повноваження) адвоката брати участь у кримінальному провадженні є:

- свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю;
- ордер, договір із захисником або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги (ст. 50 КПК України).

У той же час, згідно з ч. 1 ст. 58 КПК України представником потерпілого є особа, яка у кримінальному провадженні може бути захисником.

Представник особи є родовим поняттям, яке в собі об'єднує наступних представників:

- 1) законний представник підозрюваного, обвинуваченого;
- 2) законний представник потерпілого;
- 3) представник цивільного позивача, цивільного відповідача;
- 4) законний представник цивільного позивача.

Способи вчинення. Під втручанням у діяльність захисника чи представника особи слід розуміти конкретні дії, спрямовані на перешкоду (умовляння, шантажування, погроза відмовити в наданні законних благ та інші форми впливу, окрім прохання вчинити які-небудь дії) захиснику чи представнику особи у виконанні ним службових обов'язків на досягнення неправомірного рішення.

Таке втручання в діяльність захисника чи представника особи може здійснюватися шляхом вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги. Вчинення перешкод до початку діяльності захисника чи представника особи може полягати, наприклад, у викраденні документів, щоб не допустити їх участі у кримінальному провадженні; поширенні відомостей, що їх ганьблять, тобто їх дискредитація щоб усунути від участі у кримінальному провадженні; обмані з метою їх дезінформації та позбавлення можливості брати участь у кримінальному провадженні.

Способи вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи проявляються у:

1) вчиненні в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи (викрадення документів, щоб не допустити їх участі у кримінальному провадженні; поширення відомостей, що їх ганьблять, тобто їх дискредитація щоб усунути від участі у кримінальному провадженні; обман з метою їх дезінформації та позбавлення можливості брати участь у кримінальному провадженні) (34,8%);

2) порушенні встановлених законом гарантій діяльності захисника чи представника особи (54,9%);

3) порушенні встановлених гарантій професійної таємниці (порушення встановлених законом гарантій діяльності та професійної таємниці захиснику чи представнику особи можуть виявитися у: допиті адвоката як свідка з питань, що становлять адвокатську таємницю; вилученні документів, пов'язаних з виконанням адвокатом доручення, без згоди останнього; прослуховування телефонних розмов без дозволу відповідного прокурора; притягненні потерпілого до будь-якої юридичної відповідальності у зв'язку із наданням ним правової допомоги тощо) (10,3%).

Обстановка вчинення. Обстановка вчинення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень напряду зумовлюється об'єктом посягання. Обстановка вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи дає можливість суб'єкту розслідування встановити де безпосередньо було вчинено таке протиправне посягання і які обставини.

Необхідно пам'ятати, що під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, обов'язково слід встановлювати:

1) місце (місцеперебування потерпілого: приміщення суду, службові кабінети, підприємства та інші державні установи; зали судових засідань (12,4%); офіси захисників (7,9%); квартири та будинки (7,6%); вулиця (5,7%); маршрут пересування потерпілої особи (4,3%);

2) час (безпосереднє здійснення правомірної діяльності по наданню правової допомоги).

Під часом вчинення кримінального правопорушення потрібно розуміти певний проміжок часу, певний часовий період, що носить криміналістичне значення, в який вчиняється суспільно-небезпечне діяння або настали

суспільно-небезпечні наслідки, або кримінальне правопорушення було завершено або припинено. Тому кримінальний проступок передбачений ч. 1 ст. 397 КК у першій формі його прояву має таку обов'язкову ознаку як час вчинення, яка закріплює положення, що діяння винної особи за вчинення в будь-якій формі перешкод проявляються лише тоді, коли захисник чи представник здійснював свою правомірну діяльність по наданню правової допомоги.

Слідова картина. Криміналістичний аспект вивчення наслідків втручання передбачає два основні напрями:

– встановлення характеру та розміру шкоди заподіяної кримінальним правопорушенням;

– особливості процесу слідоутворення та слідів у їх широкому розумінні (у тому числі будь-які зміни в матеріальній обстановці та інформацію, що відобразилась у свідомості певних осіб).

Типовими слідами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 397 КК України є:

матеріальні сліди – предмети, документи, відображення (клопотання, скарги, листи-відмови тощо), електронні сліди, які містяться в електронних документах, сайтах, IP-телефонії);

ідеальні сліди, які залишилися в пам'яті учасників кримінального провадження (потерпілий, підозрюваний, свідки: працівники підприємств, установ та організацій)

Відповідно до ст. 99 КПК України, документи – це спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, котрий містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. Такими документами є:

а) клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;

б) листи відмова або заборона, зокрема бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг; збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку;

запитувати отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою; застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів провадження, в яких адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом; посвідчувати копії документів у провадженнях, які він веде, крім випадків, якщо законодавством встановлено інший обов'язків спосіб посвідчення копій документів, а також відмові прийняття таких документів тощо.

Особа правопорушника. Виходячи зі способів вчинення, особою, яка вчиняє такі кримінальні правопорушення є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), яка до вчинення злочину досягла 16-річного віку (перша форма); службова особа, яка не використовує своє службове становище, неслужбові або приватні особи, які зобов'язані згідно закону не порушувати гарантій з надання правової допомоги або професійної таємниці; лише службова особа, яка при вчиненні цього злочину, використовує своє службове становище (друга та третя форма).

Найчастіше втручання в діяльність захисника чи представника особи вчиняють службові особи у віці 19-29 років (19%), 30–39 років (25%) та у віці 40–59 років (56%), тобто ті вікові категорії осіб, які мають певний, умовно значний, життєвий, службовий та професійний досвід. Також варто зважати й на існуючий віковий ценз щодо перебування на державній службі. Більшість таких кримінальних правопорушень вчиняються чоловіками (62%). З-поміж усіх засуджених переважна більшість мала вищу освіту – 57,8%, причому 73,8% із них – вищу юридичну освіту (23,9% становили засуджені із середньою спеціальною освітою).

Характерними рисами осіб правопорушників були: зневажливе ставлення до соціальних цінностей і установок (56,2%), корисливі спонукання (100%), готовність відступитися від закону й норм моралі заради особистої вигоди (100%), переконаність у прийнятності та доцільності незаконних засобів задоволення власних інтересів (32,7%), безвідповідальне ставлення до своїх обов'язків (75,3%), ігнорування службових інтересів (90,5%).

Типовий правопорушник – державний службовець, на відміну від правопорушників, які вчиняють кримінальні правопорушення загальнокримінальної спрямованості, не зловживає спиртними напоями, не вживає наркотичні засоби, в побуті нічим не виділяється, не схильний до порушення громадського порядку. Службові особи у переважній більшості випадків характеризуються своїм керівництвом позитивно (96%), задовільно (посередньо) – 2,7%, негативно – 1,3%, при цьому в негативній характеристиці часто вказуються саме ті факти, за які особу і було притягнуто до кримінальної відповідальності. У той же час, незважаючи на дану позитивну характеристику, найчастіше особа правопорушника звільняється з роботи ще до винесення у кримінальному провадженні судового рішення. Характеристика на підозрюваного, як правило, береться з місця роботи, і лише у рідких випадках з місця проживання (за місцем проживання такі правопорушники в усіх без винятку випадках характеризуються позитивно).

Службові особи свою вину у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ст. 397 КК України як правило, не визнають. Лише 16,9% обвинувачених у вчиненні такого свою вину повністю визнали; частково визнали свою вину (в цьому випадку зазвичай визнається сам факт вчинення діяння, але не його злочинний характер) – 7%; визнали свою вину у процесі досудового розслідування, але відмовилися в суді (найчастіше з явно вигаданого мотиву) – 5,6%. Послідовно заперечують свою вину на всіх стадіях кримінального провадження 71% обвинувачених.

2. Організація розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи

Дізнання за фактом втручання в діяльність захисника чи представника особи, передбаченого ст. 397 КК України, розпочинається у: 88,8% випадків на підставі заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення; 12,2% – за ухвалою слідчого судді про зобов'язання про внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) та початок розслідування.

Проблемними аспектами, з якими доводиться стикатися при попередній кваліфікації діянь, передбачених ст. 397 КК України є:

1) чіткі рамки щодо часу для прийняття обґрунтованого рішення про внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР (не більше 24 годин) – 65,7%;

2) обмежений обсяг інформації та обставини вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи – 53,5%;

3) обмежена кількість засобів для можливої перевірки обставин вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи – 35,7% (згідно КПК України до внесення відомостей до ЄРДР можливо провести лише одну слідчу (розшукову) дію – огляд місця події, а також: відібрати пояснення, отримати висновок спеціаліста і зняти показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису);

4) складність розмежування норм статей Особливої частини КК України, що безпосередньо стосуються кримінальних правопорушень вчинених проти захисників, та суміжних (загальних) кримінальних правопорушень (18,6%).

У загальному: спочатку дізнавачу, слідчому, прокурору майже не відомі фактичні обставини, що стосуються події втручання в діяльність захисника чи представника особи, особи, яка його вчинила, мотиву, обставин, в яких його вчинено, тощо. Саме тому, чинна модель кримінальної процесуальної норми, яка стосується внесення відомостей до ЄРДР досить обмежена для прийняття швидкого та обґрунтованого рішення про початок досудового розслідування.

До обставин, що підлягають встановленню під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи слід віднести:

1) обставини, які пов'язані із складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 397 КК України;

Група цих обставин визначається як обов'язковими, так і факультативними ознаками складу втручання в діяльність захисника чи представника особи, зокрема, його об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони. Зокрема:

- *Подія кримінального правопорушення:*

а) час, коли відбулося втручання в діяльність захисника чи представника особи (коли саме особа вчинити певні дії або утриматись від вчинення певних дій, або через несумлінне ставлення до своїх службових обов'язків виконала їх або не виконала). Наприклад, *Менським районним судом Чернігівської області відповідно розглянуті матеріали кримінального провадження внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за №42013260170000004 від 25.01.2013 року за підозрою ОСОБА_1 у вчиненні злочину передбаченого ст. 397 ч. 2 КК України і у резулятивній частині було вказано – обвинувальний акт повернути прокурору відділу прокуратури Чернігівської області. Однією із підстав було зазначено, що фактичні обставини кримінального правопорушення викладені узагальнено, не зазначено ряд важливих обставин: «Зокрема, не надано інформації стосовно того, який період часу ОСОБА_4 перебував в клініці; з ким мали проводитися слідчі чи інші процесуальні дії, які вимагали здійснення своєї діяльності захисниками ОСОБА_5 та ОСОБА_6» [2].*

б) місце, де саме відбулось втручання (інформація про організацію, установу, де працює особа, яка здійснила втручання та конкретне місце, де вчинялись такі дії. Досить часто, одним із способів втручання в діяльність захисника чи представника особи є втручання в одним із різновидів професійної таємниці захисника чи представника особи – в адвокатську таємницю, предметом якої виступають питання, з яких громадянин або юридична особа зверталися до адвоката, зміст консультацій, порад, роз'яснень та інших відомостей, одержаних від адвоката під час здійснення ним своїх професійних обов'язків (ч. 1 ст. 9 Закону України “Про адвокатуру”). Саме

² Ухвала Менського районного суду Чернігівської області від 23 грудня 2014 року. Справа № 738/2867/14-к. Проведення 1-кп/738/126/2014. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42050493>

тому важливо встановити місце і яким способом здійснювалося таке втручання. Так, наприклад, захисник звернувся із скаргою, з якої встановлено, що працівниками правоохоронних органів Тернопільської області було вчинено втручання в спілкування клієнта з адвокатом, а в подальшому за допомогою працівників прокуратури Тернопільської області, які приймали рішення про зняття грифів секретності з вказаних протоколів НСРД, вказані незаконні протоколи було використано під час судового розгляду та скерування скарг про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а саме зупинення адвокатської діяльності що призведе до усунення заявника як захисника від здійснення діяльності та надання правової допомоги ОСОБА_6 та ОСОБА_5 [3].

в) спосіб кримінального правопорушення (які саме дії були виконані особою, що призвели до спричинення суспільно-небезпечних наслідків (якщо мала місце активна протидія законній діяльності захисника чи представника особи) або які умови створила особа, які перешкоджають захиснику чи представнику особи надавати ефективну правову допомогу і реалізовувати надані ним законом права). Особливо необхідно звертати увагу на той факт, що диспозиція ст. 397 КК України сформульована таким чином, що подія кримінального правопорушення може мати місце лише за умови, якщо особа вчиняє в будь-якій формі перешкоди до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці. Тому дізнавачу важливо встановити чи дійсно така діяльність була правомірною і чи належним чином регламентована. У такому випадку предмет доказування у кримінальному провадженні буде неповним і можливо бути оскаржений. Наприклад, знову із вказаного вище рішення суду зазначено, що: «Відсутнє описання того, які повноваження мали здійснювати захисники під час перебування ОСОБА_4 у лікарні, тобто якій саме законній діяльності захисників перешкоджав своїми незаконними діями обвинувачений. Немає обґрунтування того, що діяльність захисників була законною і конкретної

³ Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 13.08.2019 року. Справа №607/17667/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83807524>

вказівки на те, в чому вона виражалась» [4]. Отже, у вказаних випадках органом досудового розслідування не було встановлено законність діяльності захисників та інших обставин події кримінального правопорушення.

- *Хто виступає суб'єктом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 397 КК України: анкетні дані особи, його становище, якщо він є службовою особою, то необхідно встановлювати його посаду, ким, коли і яким розпорядчим актом призначався на посаду, коло його службових обов'язків і посадову інструкцію чи інший нормативний або ж розпорядчий акт, яким регулюється його діяльність. Важливо звернути увагу на визначення та ретельний аналіз кола службових обов'язків особи, яку будуть притягувати до кримінальної відповідальності. Такі обставини мають ключове значення для встановлення наявності або відсутності в діях особи складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 397 КК України. Так, наприклад, у 2015 році було засуджено службову особу Бориспільської виправної колонії №119, майора внутрішньої служби, яка обвинувачувалась у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 397 КК України шляхом відмови захиснику у наданні побачень із засудженим в медичній клініці. У вирокі суду вказано наступне: «ОСОБА_8, працюючи з 23 серпня 2012 року начальником Менської виправної колонії управління Державної пенітенціарної служби України в Чернігівській області (№91), яка розташована в Чернігівській області Менському районі смт. Макошино провул. Леніна 5, будучи представником влади та службовою особою, зобов'язаною відповідно до п.4 своїх функціональних обов'язків, передбачених Посадовою інструкцією начальника колонії, організовувати та забезпечувати роботу установи згідно чинного законодавства, згідно п.47 «Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарання» затверджених наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань №275 від 25 грудня 2003 року, уповноважений в наданні дозволів на побачення із засудженим, вчинив перешкоди до здійснення правомірної діяльності захисників» [5].*

⁴ Ухвала Менського районного суду Чернігівської області від 23 грудня 2014 року. Справа № 738/2867/14-к. Провадження 1-кп/738/126/2014. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42050493>

⁵ Вирок Сосницького районного суду Чернігівської області від 10.09.2015 року. Справа № 738/2867/14-к. Провадження № 1-кп/745/28/2015. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/50054995>

- *Чи була завдана шкода:* державі, конкретній фізичній або юридичній особі, охоронюваним законом правам, свободам та інтересам яких їх було заподіяно (чи піддаються вони грошовій оцінці; яким саме охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам було заподіяно шкоду; в чому конкретно ця шкода проявилась (які витрати були понесені внаслідок втручання в діяльність захисника чи представника особи).

- *Форма вини:* вчинення цього кримінального проступку характеризується лише прямим умислом, а відповідно чи мала місце необережність особи або службової особи у формі злочинної самовпевненості або злочинної недбалості необхідно встановлювати в ході розслідування.

- *Мотив втручання в діяльність захисника чи представника особи:* хоч і мотиви вчинення таких дій можуть бути різними, проте вони не впливають на кваліфікацію діяння. Проте встановлення таких мотивів покладається на дізнавача з метою об'єктивності та встановлення всіх обставин вчинення кримінального правопорушення (такими мотивами можуть бути помилково зрозумілі інтереси служби, байдужість щодо своїх обов'язків, кар'єризм, співчуття іншим особам та інші).

- *Мета вчинення кримінального правопорушення:* до чого прагнула особа, вчиняючи певні дії або утримуючись від їх вчинення (спростити собі роботу, швидше прозвітувати про виконання певних функцій перед керівництвом, отримати заохочення або уникнути дисциплінарного покарання по службі і т.п.). Важливо відзначити, що мотив та мета загалом не впливають на кримінально-правову оцінку втручання в діяльність захисника чи представника особи, але вони можуть враховуватися при призначенні покарання. Проте, останній аспект й урахування вимог п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України означає, що встановлення мотиву і мети даного кримінального правопорушення є обов'язком органу сторони обвинувачення. Саме тому такі обставини не можна ігнорувати.

2) обставини, які пов'язані із кримінальною процесуальною діяльністю суб'єкта розслідування у кримінальному провадженні за фактом вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи:

- *Обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчинення кримінального правопорушення:* чи наявні такі обставини, які впливають на

ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення; характеризують особу обвинуваченого, яка підозрюється у вчиненні (як характеризується особа (службова особа) за місцем проживання, роботи); чи наявні обтяжуючі чи пом'якшуючі обставини (з числа тих, які вказані у ст. 66 КК України та з числа 67 КК України).

- *Розмір процесуальних витрат*: якщо такі є, то які саме та в якому розмірі підлягають відшкодуванню, а також обов'язкове їх документальне підтвердження.

- *Обставини, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження*: чи є достатньо підстав для закриття кримінального провадження (в порядку ст. 284 КПК України, наприклад, у зв'язку з відсутністю події кримінального правопорушення); наявні обставини, які виключають кримінальну протиправність діяння (Розділ VIII КК України). Підставою для закриття кримінального провадження (у 87,6%) випадків є формулювання відсутності події кримінального правопорушення, посилаючись на ч. 4 ст. 284 КПК України у постанові. Разом з тим, такі постанови у 95,5% оскаржуються і приймаються ухвали про скасування таких постанов. Як приклад, 16 липня 2018 року адвокат Залевський В.В. звернувся до суду із скаргою, в якій просить скасувати постанову слідчого від 16 червня 2018 року про закриття кримінального провадження №12017240220000774 у зв'язку з відсутністю події кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.397 КК України (втручання в діяльність захисника). При дослідженні оскаржуваної постанови суд прийшов до висновку, що вона є недостатньо вмотивованою в частині перевірки обставин, викладених Залевським В.В. у своїй заяві, а саме: слідчим не були з'ясовані обставини щодо отримання та розгляду службовими особами підприємства адвокатського запиту від 14.08.2017 року, а також не прийнято рішення про наявність в діях начальника Старокостянтинівської ЖЕК ОСОБА_3 складу кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.397 КК України [6].

⁶ Ухвала Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області від 25 вересня 2018 року. Справа № 683/1787/18. Провадження 1-кс/683/695/2018. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76733965>

Таким чином, неповнота проведеного досудового розслідування не дозволяє зробити об'єктивний висновок про законність прийнятого процесуального рішення, а заявлені адвокатом Залевським В.В. підстави для скасування постанови про закриття кримінального провадження є обґрунтованими, то скаргу слід задовольнити.

- *Обставини, які є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності*: наявність правових підстав для звільнення особи (службової особи в контексті ч. 2 ст. 397 КК України) від кримінальної відповідальності, встановленої у Розділі IX КК України.

3) обставини, що не входять до предмета доказування, проте мають важливе криміналістичне значення:

- *Джерела первинної інформації про факт вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи*: хто, яким способом і коли повідомив про факт втручання в законну діяльність або її наслідки; як, яким чином і коли їх було виявлено; чи були організовані і проводилися, якщо проводилися то ким саме службові перевірки за виявленими фактами та які результати були отримані (їх документальне підтвердження). Вказані обставини мають важливе значення для визначення напрямків розслідування, адже саме вони визначають зміст слідчої ситуації, формування версій та їх перевірка.

- *В яких саме документах відображено службовий статус особи* (в контексті ч. 2 ст. 397 КК України) та найбільш вагомій обставини кримінального правопорушення, де ці документи знаходяться: які документи підтверджують перебування певної особи на посаді та встановлюють коло її службових обов'язків; які документи було складено з відхиленням від встановлених вимог; які документи склалися у зв'язку з виявленням наслідків недбалості, їх усуненням та в порядку дисциплінарного провадження (службової перевірки) тощо.

- *Чи не пов'язане втручання в діяльність захисника чи представника особи із учиненням інших кримінальних правопорушень даною особою або іншими особами*: чи не було вчинено іншого кримінального правопорушення (якщо способом вчинення перешкод потерпілим особам є вчинення більш тяжкого злочину проти правосуддя, кримінальна відповідальність настає тільки за відповідною спеціальною нормою КК України, яка передбачає такий

злочин. До таких норм можна, зокрема, віднести ст. 398 КК України (погроза або насильство щодо захисника чи представника особи), ст. 399 КК України (умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи), ст. 400 КК України (посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги). Кваліфікація таких дій ще й за ст. 397 КК України можлива лише за наявності реальної сукупності цих злочинів). Встановлення таких обставин дозволить не тільки забезпечити повноту, об'єктивність та всебічність розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, а і перевірити версії щодо її зв'язку з кримінальними правопорушеннями, які були вчинені, або продовжують вчинятися з використанням сприятливих умов, що склалися завдяки недбалості ставленню підозрюваного до своїх службових обов'язків.

- *Яку сферу спеціальних знань можна залучити для з'ясування дійсності вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи.* Це дасть змогу визначити, які спеціальні пізнаннями необхідно освоїти суб'єкту розслідування, до яких фахівців звернутись з метою надання консультацій, яких експертів залучити тощо.

- *Перелік осіб, яким може бути відома інформація, яка має значення для вказаного кримінального провадження,* що дозволить визначити коло осіб, які повинні бути допитані в якості свідків.

Отже, на основі узагальнення практики, нами виокремлені особливості обставин, що підлягають встановлення у провадженнях, пов'язаних із втручанням в діяльність захисника чи представника особи. Встановлення вказаних обставин, враховуючи реалії практичної діяльності та судову практику вбачається за необхідне до початку кримінального провадження, шляхом здійснення превентивних поліцейських заходів (проведення опитування особи: усне або письмове), а також в рамках адвокатської діяльності із зібрання доказів. Саме завдяки реалізації таких заходів можливе оперативне з'ясування ключових обставин кримінального правопорушення та відомостей про особу, яка його вчинила, для її якнайшвидшого встановлення та притягнення до відповідальності.

Розглядаючи типові слідчі ситуації щодо обставин незаконності вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи необхідно відмітити, що із врахуванням чинників інформаційної визначеності та

процесуальних наслідків початку досудового розслідування під час розслідування такого втручання можна виділити такі типові ситуації розслідування.

Типові слідчі ситуації, які виникають в ході отримання та розгляду заяв і повідомлень про вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи.

1) відома подія кримінального правопорушення та особа, яка його вчинила (18,5%). Як приклад, згідно матеріалів кримінального провадження № 42012180140000011 ОСОБА_1 звернувся 24.12.2012 року до прокуратури Глобинського району із заявою про вчинення службовими особами ВДВС Глобинського РУЮ злочину, передбаченого ч. 2 ст. 397 КК України. 27.12.2012 року повідомлення про кримінальне правопорушення за його заявою внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань та було розпочато кримінальне провадження [7]. Виходячи із вказаного то слід наголосити, що така слідча ситуація найбільш сприятлива, як правило, відомості належним чином і у відповідні строки вносяться до ЄРДР, що вимагає від дізнавача або слідчого (в залежності від суб'єкта вчинення) оперативності у перевірці інформації, допиту особи і виявленні та фіксації слідів вчинення кримінального правопорушення.

2) відома особа, яка, вчинила протиправне діяння, проте обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення відсутні (72,3%). Як приклад, у кримінальному провадженні № 12017240220000774, яке знаходилося у провадженні Старокостянтинівського ВП ГУНП в Хмельницькій області не були з'ясовані обставини щодо отримання та розгляду службовими особами підприємства адвокатського запиту від 14.08.2017 року, а також не прийнято рішення про наявність в діях начальника Старокостянтинівської ЖЕК ОСОБА_3 складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 397 КК України [8]. Така слідча ситуація менш сприятлива, як правило, відомості вносяться до ЄРДР проте в подальшому закривається. Однак, за правильної організації необхідних

⁷ Ухвала Глобинського районного суду Полтавської області від 09.02.2015 року. Справа № 527/312/15-к. Провадження № 1-кс/527/47/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/51046909>

⁸ Ухвала Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області від 25 вересня 2018 року. Справа № 683/1787/18, 1-кс/683/695/2018. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76733965>

заходів по встановленню всіх обставин вчинення і до моменту ухвалення рішення про початок кримінального провадження може стати оптимальною.

3) відома подія про втручання в діяльність захисника чи представника особи, що потребує реагування правоохоронних органів, проте не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення (9,2%). Як приклад, із матеріалів кримінального провадження №12017160490006253 за фактом перешкоджання невстановленими особами професійній діяльності потерпілого адвоката С. шляхом погроз фізичною розправою, що мало місце 06.12.2017 року в залі судового засідання Суворовського районного суду м. Одеси, внесені до ЄРДР 10.12.2017 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.397 КК України, з правовою кваліфікацією: втручання в діяльність захисника чи представника особи, а протягом досудового розслідування, яке тривало протягом 4 років, не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, та станом на теперішній час закінчилися строки давності притягнення до кримінальної відповідальності, визначені у ч.1 ст.49 КК України [9]. І щодо такої слідчої ситуації, то така ситуація найбільш проблемна, тому що такі повідомлення надходять після певного проміжку часу з моменту вчинення кримінального правопорушення і, як правило, відсутні очевидці.

Тому, вказані слідчі ситуації, які виникають за результатами розгляду заяв і повідомлень про кримінальне правопорушення, необхідно вважати як вихідну інформацію кримінальних правопорушень вказаної категорії. Водночас, визначення правильної послідовності вжиття перевірних заходів та точне формулювання початкової слідчої ситуації дозволяє швидко і обґрунтовано ухвалювати рішення про початок кримінального провадження. У результаті сприятливої організації процесу розгляду повідомлення про втручання в діяльність захисника чи представника особи, початкова слідча ситуація наповнюється криміналістично значущою інформацією, на підставі якої відбувається формування слідчих ситуацій, висунення версій у кожній з них і планування заходів щодо їх перевірки.

⁹ Ухвала Суворовський районний суд м. Одеси від 01.12.2021 року. Справа №523/16710/21, провадження №1-кп/523/1546/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101513931>

Щодо типових версій, які висувуються, то узагальнення матеріалів вивчених кримінальних проваджень та анкетування слідчих (дізнавачів) дозволяє нам визначити, що під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 397 КК України, можна висунути наступні типові слідчі версії щодо:

1) виду події, інформація про яку необхідно вносити в ЄРДР: мало місце втручання в діяльність захисника чи представника особи; втручання в діяльність захисника чи представника особи вчинено не було, але мало місце вчинення іншого кримінального правопорушення; мало місце інше правопорушення без ознак кримінального правопорушення (адміністративне, дисциплінарне);

2) особи правопорушника: втручання в діяльність захисника чи представника особи вчинено однією відомою чи невідомою слідству особою; кримінальне правопорушення вчинено одноосібно чи групою осіб; кримінальне правопорушення вчинене вперше; кримінальне правопорушення вчинено службовою особою з використанням свого службового становища чи іншою особою.

Типові слідчі ситуації, які виникають на початковому етапі розслідування і можуть завершитися ухваленням рішення про повідомленням особі про підозру.

Перша слідча ситуація: наявна достовірна інформація про: особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, суперечливі відомості про окремі елементи обстановки його вчинення (78,5%). Типовим алгоритмом дій у цій ситуації буде: визнання особи потерпілим; допит потерпілого; тимчасовий доступ до речей та документів; огляд речей та документів; вжиття організаційно-тактичних заходів для встановлення окремих елементів обстановки вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи; допит свідків (за їх наявності), допит підозрюваного, проведення за участю потерпілого слідчого експерименту (із врахуванням доцільності та з метою перевірки та уточнення показань у кримінальному провадженні); проведення одночасного допиту (у разі наявності протиріч в показаннях); призначення необхідних судових експертиз.

Друга слідча ситуація: наявна достовірна інформація про: особу, яка вчинила кримінальне правопорушення; окремі елементи обстановки

кримінального правопорушення (12,8%). В процесі розслідування відомі випадки про з'явлення підозрюваної особи із зізнанням. Виникнення такої ситуації зумовлене психофізіологічними особливостями особи, яка вчинила втручання в діяльність захисника не усвідомлюючи цього та наявності страху про настання кримінального покарання. Типовим алгоритмом дій у цій ситуації є: визнання особи потерпілим; допит потерпілого; тимчасовий доступ до речей та документів; допит підозрюваного; проведення за участю потерпілого та підозрюваного слідчого експерименту (із врахуванням доцільності та з метою перевірки та уточнення показань у кримінальному провадженні); проведення одночасного допиту (у разі наявності протиріч в показаннях); призначення необхідних судових експертиз. Крім того, необхідно вжити заходів щодо встановлення очевидців та свідків, викликати та допитати їх.

Третя слідча ситуація: наявна орієнтовна інформація про: особу, яка вчинила кримінальне правопорушення і відсутня інформація про елементи обстановки вчинення кримінального правопорушення (9,7%). Вказана слідча ситуація найнесприятливіша з вищевказаних, виникає у випадках, коли потерпілий заявляє про перешкоджання його законній діяльності. Така слідча ситуація може мати сприятливий характер лише щодо виявлених на місці вчинення кримінальних правопорушень камер відеоспостереження та інших доказів. У такій слідчій ситуації особа, яка займається розслідуванням має лише достовірні відомості про особу потерпілого та про окремі елементи криміналістичної характеристики: час, місце, обстановку вчиненого кримінального правопорушення. Типовий алгоритм дій у цій ситуації є: огляд місця події; допит потерпілого; тимчасовий доступ до речей та документів; огляд речей та документів; вжиття невідкладних заходів щодо пошуку, розшуку та затримання особи; призначення необхідних експертиз; проведення за участю потерпілого слідчого експерименту.

Виходячи із слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, формуються різного роду версії. Серед них:

– втручання в діяльність захисника чи представника особи мало місце при обставинах, зазначених очевидцями або особисто підозрюваним;

– втручання в діяльність захисника чи представника особи мало місце при обставинах, зазначених потерпілим (захисником чи законним представником);

– втручання в діяльність захисника чи представника особи було вчинено за інших обставин.

Для відпрацювання першої версії здійснюються комплекс слідчих (розшукових) дій, які направлені на фіксацію усіх ознак втручання в діяльність захисника чи представника особи: отримання інформації про обставини кримінального правопорушення від потерпілої особи, свідків та підозрюваного; огляд місця події (за необхідності); обшук за місцем проживання, роботи винного; допит свідків; допит потерпілого; огляд речей та документів; тимчасовий доступ до речей та документів; з'ясування питань, що потребують спеціальних знань.

Для відпрацювання другої версії здійснюються такі слідчі (розшукові) дії: огляд місця події (за необхідності); допит потерпілого; слідчий експеримент; допит свідків; тимчасовий доступ до речей та документів.

Для відпрацювання третьої версії проводяться такі слідчі (розшукові) дії: допит потерпілого; допит свідків (включаючи допит осіб, які не є прямими очевидцями втручання в діяльність захисника чи представника особи, але можуть повідомити важливу інформацію для встановлення істини у кримінальному провадженні).

3. Проведення окремих слідчих (розшукових) дій та застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи

3.1. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження дії під час досудового розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи

Під заходами забезпечення кримінального провадження (ЗЗКП) варто розуміти передбачені КПК України індивідуально визначені процесуальні засоби державно-правового примусу, спрямовані на забезпечення дієвості кримінального провадження, які застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами), які здійснюють кримінальне провадження, у чітко визначеному законом порядку щодо конкретної особи і пов'язані з покладенням на неї певних обов'язків та обмеженням її прав і свобод.

У ст. 132 КПК України визначено загальні положення, що є обов'язковими при застосуванні всіх ЗЗКП. У нормах, які регулюють порядок застосування окремих з таких заходів, відповідні положення можуть конкретизуватися залежно від особливостей того чи іншого заходу, зокрема:

1) за загальним правилом, юридичною підставою застосування ЗЗКП є ухвала слідчого судді або суду. Однак, у виняткових випадках, визначених КПК України, ЗЗКП можуть застосовуватися і без ухвали слідчого судді, суду, зокрема, законне затримання та затримання уповноваженою службовою особою (ст. 207, 208 КПК України), а також тимчасове вилучення майна під час здійснення затримання (ст. 168 КПК України);

2) клопотання дізнавача про застосування ЗЗКП під час дізнання подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, окрім кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду;

3) застосування ЗЗКП під час дізнання не допускається, якщо дізнавач не доведе, що існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для їх застосування; потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні

дізнавача; може бути виконане завдання, для виконання якого дізнавач звертається із клопотанням;

4) під час розгляду питання про застосування ЗЗКП дізнавач повинен подати слідчому судді докази обставин, на які він посилається. КПК України не містить чіткої та послідовної позиції відносно моменту та порядку подання доказів, які обґрунтовують доводи клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. У положеннях КПК України, якими встановлено порядок розгляду клопотань про застосування окремих заходів забезпечення по-різному врегульовано питання подання доказів (при розгляді клопотань про привід слідчий, дізнавач, прокурор мають надати копії матеріалів (ст. 141), при застосуванні арешту майна – копії або оригінали (ч. 2 ст. 172)). Про подання відповідних доказів стороною захисту та іншими учасниками кримінального провадження у КПК України практично нічого не сказано.

5) до клопотання дізнавача про застосування, зміну або скасування ЗЗКП додається витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

Основними ЗЗКП є:

виклик дізнавачем – інформування учасників провадження про необхідність явки з метою участі в проведенні процесуальних дій, гарантією якої є дотримання змісту повістки про виклик і строків її вручення;

привід – перебуває у системному зв'язку з нормами, якими передбачено застосування виклику й полягає у примусовому супроводженні особи, до якої його застосовують, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час;

накладання грошового стягнення – спрямований на забезпечення особистого зобов'язання;

тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом – тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом (5,2%);

тимчасове вилучення майна – викрадені документи захисника чи представника особи, щоб не допустити їх участі у кримінальному провадженні; документи, які містять відомості, що ганьблять захисника чи представника особи з метою усунення їх від участі у кримінальному провадженні;

затримання уповноваженою службовою особою – затримання особи на стадії замаху або вчинення дій передбачених ст. 397 КК України;

запобіжні заходи – особисте зобов'язання;

особиста порука – спрямовані на обмеження окремих прав підозрюваного, обвинуваченого шляхом покладення на нього зобов'язання виконання обов'язків або покладення такого на інших осіб з метою забезпечення завдань кримінального провадження.

Застосування такого тимчасового запобіжного заходу як затримання під час досудового розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, уповноважена службова особа має право застосовувати без ухвали слідчого судді, суду при затриманні особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку передбаченого ст. 397 КК України, у випадках, передбачених ч. 1 ст. 208 КПК України, та лише за умови, що ця особа: відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи; перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим.

3.2. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи

При підготовці та проведенні слідчих (розшукових) дій (СРД) під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи потрібно вирішити такі питання: а) черговість СРД; б) визначення часу для їх проведення; в) з'ясування можливості одночасного проведення СРД.

Огляд. Під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи здійснюється огляд таких видів об'єктів:

1) місця події (місця, де було вчинено втручання):

а) приміщення, де захисник чи представник особи здійснював діяльність пов'язану з надання правової допомоги (приміщення суду, службові

кабінети, зали судових засідань, офіси захисників, квартири, будинки, вулиця тощо). Окрім того, непоодинокими є випадки, коли місце вчинення кримінального правопорушення було пов'язане з маршрутом пересування потерпілої особи;

б) місце та засоби безпосереднього вчинення втручання, наприклад: місце викрадення документів або огляд поширених відомостей, що ганьблять захисника чи представника особи, щоб не допустити їх до участі у провадженні; обмані особи з метою їх дезінформації та позбавлення можливості брати участь у провадженні;

2) документи (листи, аркуші паперу, на яких відображено втручання в діяльність захисника чи представника особи тощо).

Таким чином, найбільш типовими місцями події у кримінальних провадженнях про погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи є судові приміщення, адвокатські об'єднання та їх приміщення, житло захисника чи представника особи, транспортний засіб.

Результати анкетування дізнавачів показали, що огляд документів, комп'ютерної техніки проводився у 92% випадках. Однак вивчення кримінальних проваджень свідчить, що до цієї процесуальної дії слідчі ставляться формально, складаючи протокол огляду документів через деякий час після його фактичного проведення та з процесуальними порушеннями.

Водночас проведений аналіз матеріалів кримінальних проваджень свідчить про відносно низьку якість оглядів, зокрема місця події, насамперед за фактами проступків, що призводить до втрати цінної інформації. Крім цього, недоліки та прорахунки органів досудового розслідування значно ускладнюють висунення оптимальних версій, що перешкоджає встановленню осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а у разі встановлення таких осіб – ускладнює доведення їх винуватості.

При проведенні огляду місця події, під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, деякі сліди вчинення кримінального проступку дізнавач не може виявити сам, тому і залучає до проведення спеціаліста.

Об'єктами огляду, яким визначено електронні інформаційні системи (мобільні телефони, комп'ютери, ноутбуки) та пристрої для зберігання даних (флеш-накопичувачі, жорсткі диски, сервери) на яких містяться відомості про

вчинення кримінального правопорушення передбаченого ст. 397 КК України, які були знаряддям його вчинення чи приховання кримінально-протиправних дій. У разі відсутності власника електронних інформаційних систем та/або пристрої для зберігання даних під час проведення їх огляду, необхідна обов'язкова фіксація таких дій за допомогою безперервного відеозапису, щоб із процесуальної точки зору упередити можливість сторони захисту здійснювати маніпуляцію щодо недопустимості використання результатів такого огляду як доказ. У зв'язку з цим, при проведенні огляду комп'ютерної техніки (серверів) за допомогою якої поширено відомості, які ганьблять захисника чи представника особи необхідно враховувати:

- імовірність впровадження особами, зацікавленими в прихованні кримінального правопорушення, заходів по знищенню інформації й інших цінних даних;

- імовірність установки в комп'ютерній техніці (серверах) спеціальних засобів захисту від несанкціонованого доступу, які, не отримавши у встановлений час спеціального сигналу або коду, автоматично знищують всю інформацію, що зберігається на них, або найбільш важливу її частину, що цікавить слідство;

- імовірність установки на комп'ютерній техніці (серверах) до яких здійснюється тимчасовий доступ інших засобів захисту інформації від несанкціонованого доступу [10].

Під час досудового розслідування розповсюдження через мережу Інтернет медійного контенту який ганьбить захисника/представника доказовою базою можуть бути зафіксовані на вилученій комп'ютерній техніці (серверах) наступна інформація:

- переписка електронною поштою (e-mail), через службу обміну повідомленнями (ICQ) або в інший спосіб з приводу створення, хостінгу, супроводу та адміністрування вказаного Інтернет-ресурсу (веб-сайту);

- час створення Інтернет-ресурсу (веб-сайту), з якого ресурсу він був завантажений, періоди його адміністрування;

¹⁰ Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із розповсюдженням у мережі Інтернет забороненого контенту: метод. рек. / Стрільців О. М., Крижна В. В., Максименко О. В. та ін. ; за заг. ред. Ю. Ю. Орлова. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 80 с.

– перелік (каталог) медійного контенту, який знаходиться на комп'ютерній техніці (сервері), час розміщення (видалення) на Інтернет-ресурсі (веб-сайті) по кожному з виду медійного контенту;

– кількість відвідувань (переглядів) медійного контенту по його видах з моменту розміщення певного медійного контенту (а також взагалом) на комп'ютерній техніці (сервері).

У зв'язку з цим надзвичайно важливою є участь спеціаліста під час тимчасового доступу до комп'ютерної техніки (серверів). Спеціалісти не тільки допоможуть розібратися в особливостях комп'ютерного устаткування і машинних носіїв інформації, вкажуть, що підлягає копіюванню, але і запобіжать умисному або випадковому знищенню інформації. Профіль і кваліфікація фахівця, якого необхідно привернути до тимчасового доступу до комп'ютерної техніки (серверів) у провадженнях даної категорії, визначається залежно від цілей і завдань цієї слідчої дії з урахуванням первинних даних про характер злочину.

При тимчасовому доступі до комп'ютерної техніки (серверів) необхідно звертати увагу на невеликі листки (клаптики, обривки) паперу, які нерідко прикріплюються до цих пристроїв або знаходяться в безпосередній близькості від нього (на них можуть бути записані коди і інші важливі для слідства позначки).

Допит. Показання відповідно до ст. 95 КПК України – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження. Допит, відповідно до ст. 224-226 КПК України – це врегульована кримінальним процесуальним законом СРД, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Вказана слідча дія проводиться шляхом отримання показань (відомостей) від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні.

В результаті вивчення матеріалів кримінальних проваджень, обвинувальні акти формувалися на основі:

показаннях потерпілого (52,4% випадків);

показаннях свідків (21,5%);
показаннях підозрюваного (14,6%); речових доказах (5,3%);
висновках експерта (4,2%);
слідчого експерименту (3,6%);
обшуку (2,6%).

Важливого значення при збиранні доказів у кримінальних провадженнях про втручання в діяльність захисника чи представника особи має спланований та правильно організований допит. Водночас, необхідно враховувати, що під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 397 КК України, підлягають допиту:

- потерпілий (захисник чи представник особи),
- підозрюваний
- свідки
- експерти.

З точки зору організації та тактичної складової найскладнішим є допит підозрюваного. Типова тактика допиту під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи полягає у наступному:

- 1) підготовці до допиту;
- 2) складанні плану допиту із переліком питань, що слід встановити;
- 3) підготовці усіх необхідних матеріалів кримінального провадження для пред'явлення допитуваному за необхідності; 4) спочатку отримати показання щодо будь-яких доказів, а потім за необхідності пред'явити їх допитуваному як підтвердження сказаного ним; 5) пред'являти докази у порядку зростання, починаючи з менш значних до більш значних.

Особливості проведення допитів у досліджуваній категорії кримінальних проваджень полягає у:

по-перше, механізм протиправної діяльності кримінально-протиправних діянь здебільшого характеризується наявністю різних дій, спрямованих на перешкоду (умовляння, шантажування, погроза відмовити в наданні законних благ та інші форми впливу, окрім прохання вчинити які-небудь дії) захиснику чи представнику особи у виконанні ним службових обов'язків на досягнення неправомірного рішення, що вимагає комплексного підходу до організації допиту, формулювання постановочних питань з їх подальшим розв'язанням;

по-друге, допитуваними, передусім, є службова особа, яка не використовує своє службове становище стосовно захисника чи представника у своєму провадженні, розглядаючи інші провадження, де ці особи не беруть участі у провадженні (23%) або службова особа, яка при вчиненні цього кримінального проступку, використовує своє службове становище (*неправомірно вимагає надання відомостей, які становлять адвокатську таємницю; проводять оперативно-розшукові, СРД чи НСРД відносно захисника без відповідного дозволу; безпідставне залучення під час проведення оперативно-розшукових чи СРД до конфіденційного співробітництва*) (45%), які відразу ж помічають невідповідність слідчого, неконкретність і поверховий характер питань, що негативно позначається на ефективності допиту;

по-третє, під час допитів дізнавачеві найчастіше доводиться сприймати специфічну термінологію, за допомогою якої висловлюється більшість допитуваних (що власне і підтвердили опитані респонденти);

по-четверте, метою допитів є з'ясування умисного діяння, що посягає на правомірну діяльність захисника чи представника особи, пов'язану з наданням правової допомоги або встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, яке полягає у вчиненні у будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги (у певний час) або порушенні встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, а також у вчиненні тих самих діянь службовою особою з використанням свого службового становища;

по-п'яте, одночасного проведення допиту двох і більше осіб.

Як показали результати опитування, близько 58% дізнавачів і 70% слідчих обмежені у відомостях про особливості адвокатської діяльності.

У ході проведення розслідування у 89% випадках виникає необхідність проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб між будь-якими особами, які раніше були допитані: свідками, потерпілими, підозрюваними, експертами (за призначенням суду для з'ясування причин розбіжності в їхніх висновках, що стосуються одного й того самого предмета чи питання дослідження).

Основними тактичними прийомами підвищення ефективності тактики такого допиту у кримінальних провадженнях щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи є:

надання учасникам одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб ініціативи в дослідженні питань, з приводу яких виникли суперечності;

розгляд спірних питань у зворотній послідовності розвитку подій; пред'явлення доказів для поживавлення асоціативних зв'язків пам'яті;

поділ предмета одночасного допиту на частини; загострення суперечностей у показаннях допитуваних за менш значущими спірними обставинами;

припинення брехні одного учасника з акцентуванням на правдивості іншого; використання позитивних рис особистості несумлінного учасника; уповільнений темп одночасного допиту;

зміна черговості постановки питань.

Обшук теж належить до першочергових СРД, оскільки своєчасне його проведення, а також якісна робота з документами є найважливішою особливістю розслідування.

Відповідно до ст. 234 КПК України така СРД проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що:

- 1) було вчинено кримінальне правопорушення;
- 2) відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування;
- 3) відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду;
- 4) відшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи;
- 5) за встановлених обставин обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, а також встановлення місцезнаходження

розшукуваних осіб, а також заходом, пропорційним втручанням в особисте і сімейне життя особи.

До типових недоліків, які допускалися прокурорами під час звернення до слідчих суддів з клопотаннями про проведення обшуку в кримінальних провадженнях за ст. 397 КК України слід віднести:

1) викладена в клопотанні правова кваліфікація кримінального правопорушення суперечила підставам для проведення обшуку, оскільки речі або документи, які планувалося відшукати, не мали відношення до кримінального проступку, в межах якого подавалося клопотання про проведення обшуку;

2) копії доданих до клопотання документів та інших матеріалів кримінального провадження, а також копія витягу з ЄРДР щодо кримінального провадження, в межах якого подавалося клопотання, належним чином не були засвідчені, а інколи копії були такими, що їх зміст взагалі неможливо встановити;

3) в клопотанні, в якому порушувалося питання про проведення обшуку будівлі або споруди, в якій розташовано декілька приміщень, кардинально різних за своїм функціональним призначенням, не містилося конкретної вказівки на те, в якому саме приміщенні необхідно провести обшук;

4) в клопотанні не вказувалося індивідуальних або родових характеристик речей чи документів, які планувалося відшукати.

3.3. Використання спеціальних знань при розслідуванні втручання в діяльність захисника чи представника особи

Використання спеціальних знань під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи здійснюється у двох основних формах:

1) залучення до кримінального провадження спеціалістів (інженерів-комп'ютерних технологій, медійників, журналістів та ін.) для отримання необхідних консультацій, зокрема щодо: технологій втручання в діяльність органів державної влади, розповсюдження відомостей, поширення документів з метою перешкодити, змінити чи припинити надання правової допомоги (технологій електрозв'язку, зокрема здійснення комп'ютерних операцій), так і

щодо суб'єкта-носія адвокатської таємниці (в частині встановлення правомірності діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги, тобто здійснення такими особами будь-яких законних заходів щодо захисту прав та інтересів фізичних осіб під час здійснення кримінального чи адміністративного судочинства, які здійснюються у передбаченому чинним законодавством порядку і не забороненими законом засобами і способами, за умови, що така діяльність є професійною);

2) призначення та проведення судових експертиз: почеркознавчих, техніко-криміналістичних, комп'ютерно-технічних для встановлення обставин кримінального провадження та факультативних (експертиз матеріалів і засобів відео-звукзапису, лінгвістичних експертиз), які обумовлені видом розповсюджених відомостей, які ганьблять, дискредитують, обманюють захисника/представника чи позбавляють можливості брати участь у провадженні.

Важливою формою застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом втручання в діяльність захисника чи представника особи, є залучення експерта та проведення експертизи. Особливе місце у розслідуванні таких кримінальних проступків належить:

криміналістичним експертизам:

почеркознавча (рукописні тексти й підписи, вилучені під час обшуку чи огляду та які відносяться до предметів кримінального провадження (державна таємниця, конфіденційна інформація та ін.));

технічна експертиза документів, які становлять адвокатську таємницю; дактилоскопічна (сліди, вилучені під час огляду, обшуку приміщень; сліди залишені на документах, інших предметах);

фототехнічна (фото матеріали, вилучені під час огляду, обшуку);

матеріалів і засобів відео-звукзапису (фонограма запису розмов; оригінальний пристрій, яким фонограма зафіксована, додаткове обладнання) (78,7%).

Крім цього, досить часто проводиться і комп'ютерно-технічна експертиза (20,6%) для встановлення слідів кримінального проступку, або іншої значущої для кримінального процесу інформації.

Список використаних і рекомендованих джерел

1. Абламський С. Є. Реалізація прав потерпілого на стадії досудового розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 Харків, 2014. 20 с.
2. Аленін Ю. П. Початок досудового розслідування за КПК України 2012 року. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 198–203.
3. Балацька О. Р. Участь захисника в реалізації засади забезпечення права на захист: правові та організаційні аспекти: дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 250 с.
4. Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2019. 236 с.
5. Галась І. А. Тимчасове вилучення майна як захід забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 193 с.
6. Гарбовський Л. А., Дідківська Г. В., Топчій В. В. Правовий статус потерпілого у кримінальному процесі України : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. 152 с.
7. Дізнання в Національній поліції : навч. посіб. / за заг. ред. М. С. Цуцкірідзе. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Київ : Гол. слідч. управл. Нац. пол. України ; 7БЦ, 2022. 316 с.
8. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. реком. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.
9. Дояр Є. В. Затримання особи у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 237 с.
10. Дубівка І. В. Діяльність адвоката в стадії досудового розслідування : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 233 с.
11. Журавель В. А. Криміналістичні методика: сучасні наукові концепції: монографія. Харків : Апостіль, 2012. 304 с.
12. Злочини проти правосуддя: навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 155 с.
13. Карпушин С. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 210 с.
14. Ковтун О. В. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 220 с.
15. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського. [2-ге вид., перероб. і допов.]. Харків : Право, 2020. 752 с.

16. Криміналістика : підручник / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доповн. Дніпро: Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
17. Криміналістика : підручник / [Р. І. Благута, О. М. Дуфенюк та ін.]. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 946 с.
18. Криміналістика : підручник : у 2 т. / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. Л. Малярової. Харків : ХНУВС, 2018. Т. 1. 384 с.
19. Кримінальний кодекс України: затв. Законом України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
20. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
21. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
22. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.
23. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
24. Лисюк Ю. В. Представник потерпілого як захисник у кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 3. С. 159–161.
25. Логвинський Г. В. Кримінально-правова характеристика посягання на захисника чи представника особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2021. 240 с.
26. Мороз А. О. Кримінально-правове дослідження злочину втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 261 с.
27. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. [2-ге вид., переробл. і допов.]. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
28. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. [11-те вид., переробл. та допов.] Київ : Дакор, 2019. 1384 с.
29. Олійник Я. С. Методика розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи : дис... д-ра філос. : 081. Львів, 2021. 239 с.
30. Організація і тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб : навч. посіб. / [С. С. Чернявський, О. О. Алексєєв, А. А. Вознюк, І. А. Жалдак та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 66 с.
31. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

32. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02 черв.2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
33. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора* : [сайт]. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
34. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення :наказ Офісу Генерального Прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>
35. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>
36. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
37. Русанівська Д. Д. Спосіб вчинення як ключовий елемент криміналістичної характеристики втручання в діяльність захисника чи представника особи. *Право і суспільство*. № 5/2022. С. 131–137. DOI : <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.39>
38. Русанівська Д. Д. Типова слідова картина втручання у діяльність захисника чи представника особи. *Global Society in Formation of New Security System and World Order: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, July 27-28, 2023*. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. С. 248–249.
39. Русанівська Д. Д., Антошук А. О. Початок досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 77: частина 2. 2023. С. 205–210. DOI : <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.36>
40. Самойленко О. А. Основи методики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі : монографія / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Одеса : ТЕС, 2020. 372 с.
41. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 516 с.
42. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні: теорія та практика : монографія / за заг. ред. М. А. Погорецького. Київ : Алерта, 2016. 336 с.
43. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. 548 с.